

Novi lokalizem: implikacije politike okolja

Svet, ki ga opredeljujemo na različne načine, vendar pretežno tako, kot slepec opisuje slona, je postal šibek, a vendarle totalni sistem nekje v šestdesetih letih (Boulding, 1985). Če torej pristanemo na idejo o njegovem razvoju – soodvisnost ekonomij, pretok idej, potovanja ljudi, nove in vedno močnejše institucije – potem ima to globoke posledice na načine, na katere ljudje občujejo med seboj, in na okolje, kar vse zahteva drugačno družbeno ekološko paradigmo od tiste, ki sloni na fizični bližini. Ta razmislek je izhodiščna točka tega članka.

Seznanili se bomo z naraščajočim novim lokalizmom v globalni politični ekonomiji in s politiko bližnjih okolij, tistih okolij, v katerih ljudje živijo, proizvajajo ter trošijo in se skozi politične dejavnosti spopadajo z drugimi za lastno ohranitev in izboljšanje položaja. Novi lokalizem omogoča udeležencem, da lastna okolja zapuščajo ali pa jih resnično spreminjajo.

Globalizacijo mnogokrat obravnavamo kot proces zблиževanja različnih ljudi iz preko 160 državnih vdolbinic (kotičkov, niš; ang.: niche), ki so ob koncu šestdesetih let prekrile Zemljo. V tem članku bomo pokazali, kako globalizacija proizvaja možnosti za novi lokalizem – zavarovana bližnja okolja – ne oziraje se na stroške zaradi povečane negotovosti ali zaradi manjše dostopnosti do različnosti (zaključenost). Kar je bilo še nedavno moč pridobiti si izključno s fizično lokacijo, in tako je v večini območij sveta še dandanes, in z neposredno interakcijo z drugimi, je možno sedaj v bogatejših državah doseči z dobro organizacijo v novem lokalizmu – z neposrednim dostopom do polne različnosti globalne politične ekonomije. Takšen pristop omogoča posameznikom, da z onesnaževanjem drugih okolij radikalno omejijo tako posredni kot neposredni pristop drugih do sebe. Torej tudi participativna politika dopušča neko novo obliko segregiranih okolij.

Teoretični okvir takšne ekologije novega lokalizma je razvojni okvir. Mlinar in jaz sva na več mestih opisovala tri teoretične razvojne stopnje, v katerih so dominantni eni od naslednjih družbenih odnosov: 1) *koakcijski sistemi*, sloneči na podobnostih (sezonski saditev in žetev); 2) *izmenjalni sistemi*, zasnovani tako na podobnostih kot razlikah (tržišča in tekmovanja) in 3) *transakcijski sistemi*, sloneči na individualiziranih razlikah in na tokovih dobrin ter idej, z majhnim upoštevanjem fizične lokacije (»informatijska družba«, še vedno spekulativni pojem) (Teune in Mlinar, 1978).

Za ljudi, ki so podvrženi transakcijskim dimenzijam globalne politične ekonomije, so značilne individuacija in slabljenja v vezanostih skupinskim privlačnostim, političnim strankam, nacionalnostim in drugim sodobnim institucijam družbene integracije. So soudeleženci v procesih naraščanja novega niza globalnih norm, človeških pravic, kamor vključujemo življenje v svobodno izbranih družbenih in fizičnih okoljih, potovanja in komunikacijo. Danes prav zares ni čisto jasno, če je država suvereno upravičena, da svoje državljane prisiljuje, naj žive znotraj njenih meja. Razcvet in domišljanje teh človeških pravic v mednarodnem sistemu sta po 1945. letu, še zlasti pa v sedemdesetih letih, sicer rasli eksponentalno, a vendar nekako razpršeno.

Empirično bazo (naših izvajanj) tvorijo šibki signali sprememb, posebno v ZDA. Ti slabotni signali, recimo rast prebivalstva v sedemdesetih letih v nemetropolitanskih območjih v ZDA, najavljajo slutnjo o odvijanju nekakšnih pomembnih sprememb, ki se bodo kmalu pripetile. Obravnavali bomo dvoje pojavov: skorajšnje nasičenost lokalnih elektronskih komunikacij, vključno s kablensko, ki s pomočjo satelitov omogočajo izbiro iz globalne komunikacije, in razširitev »privatnih« vlad v stanovanjskih združbah in sosedskih organizacijah. Zelo malo nam je znanega o ceni in zanesljivosti lokalnih mrež s štirideset in več kanali, ki jih ljudje že uporabljajo, in nič ne vemo o tem, kakšen je učinek šibko institucionaliziranih privatnih vlad (pokrivajo približno 60% vseh privatnih stanovanj v ZDA, ki predstavljajo

* Avtor prispevka dr. Henry Teune je profesor na Univerzi v Pennsylvaniji. Verzija tega članka je bila predstavljena na Konferenci o omejitvah in možnostih družbene organizacije prostora z ozirom na okolje, potekajoče pod okriljem Raziskovalnega komiteja za družbeno ekologijo Mednarodnega sociološkega združenja (ISA), v Udinah, junija 1989.

približno 60% vseh stanovanj) v primerjavi z visoko institucionaliziranimi mestnimi občinami, mesti, okrožji in posebnimi območji, kjer za lastne potrebe sistematično zbirajo podatke in ki so sama prav tako tradicionalni predmet empiričnih socialno ekoloških raziskav, saj jih raziskave jemljejo kot uradna socialna okolja (Blount, 1989).

Navedli bomo nekaj implikacij, navezanih na tri procese globalnega fizičnega okolja: rast prebivalstva, izraba virov, odpadki. Na kraju bomo ugotovitve prav na kratko predstavili v svetovno politično prizorišče, predvsem zato, da sprostimo problem, ki izvira iz možnosti uprabe supermočne jedrske vojne. Te ugotovitve so seveda mednarodne, območne in globalne. Njihova opredelitev pa je seveda odvisna od tega, kaj se politično dogaja na lokalni ravni. Glede okolja obstajajo interni spori in novi lokalizem je zgolj eden od odgovorov nanje. Brez političnega okvira, ki ga edini lahko prenese na mednarodno raven, bo ekološki odgovor najverjetneje ustvaril nove lokalne vdolbinice (niše) in jih ojačeval zoper »družbeno« in fizično polucijo (Teune, 1988).

Družbena ekologija in industrijske revolucije

Ne glede na različne pojasnitve imajo tehnološke spremembe, ki so nastale od 18. do 20. stoletja – izraba nežive energije, znanstveno utemeljena proizvodnja (pozno 19. stoletje), množicam namenjena potrošniška proizvodnja (od 1920. dalje) – velikanski vpliv na načine medčloveškega občevanja in na odnos do okolja (Chirot, 1987). Posledice so vdor in prepredanje starih vdolbinic (niš) z novimi. Dozorevanje socialne ekologije kot študijskega področja je resnično povezano s procesi industrializacije-urbanizacije, še zlasti pa je osredotočeno na nova naselja, povezana z razvojem političnih skupnosti mest in podeželja, na pogone ekonomske rasti v 19. stoletju in na blagostanje brez primere v 20. stoletju.

Glavne družbene posledice so bile osvobodjanje posameznikov od ujetosti rojstnim obelježjem – družini, sorodstvu, včasih rasi, jeziku, religiji – torej od vezi, ki so vse določene z lokacijo. Potreba po delovni sili je priganjala industrijska mesta v privabljanje različnih populacij, kar je za nekatere države pomenilo tudi novačenje ljudi iz drugih predelov sveta. Za prišleke se je predvidevalo gladko privzemanje nove nacionalno državotvorne morale, misleč, da bo že samo privzemanje državljanstva brisalo ekonomske različnosti med ljudmi in zagotavljalo enakomerno blagostanje, neodvisno od centralnosti ali perifernosti lokacije.

Ob izteku 20. stoletja postaja očitno, da mesta v bogatih predelih sveta niso pogonska sila rasti, da so dežele omagale v naporih, da bi ekonomske in družbene razlike zmanjšale na raven nepomembnosti. »Velika transformacija«, sprožena z različnimi industrializacijami, je privedla do neizmerne sekularne emancipacije od lokacijskih vezi, zapregla je ogromne množice ljudi v produkcijo, pri čemer je distribucija bogastva prepuščena mogočnim državnim ustanovam.

Odziv posameznikov na to novo različnost je privedel ljudi do razredne in družbeno utemeljene prostorske segregacije v getih in regijah, kar dalje podžiga življenjske in poklicne spopade, pri čemer se ljudje na eni strani naslanjajo na prijateljstva, na drugi strani pa na lastne sposobnosti, kombinirajo spretnost in drznost, ki sta potrebni za produkcijo in distribucijo. Vrsta socialno ekoloških raziskav izpričuje prisotnost prostorske segregacije in njene posledice za politične in druge vrste vedenja. Suburbanizacija kot pojav v 50. letih v ZDA je očitno predstavljala množični odgovor segregiranih srednjih slojev na nesprejemljive razlike v večjih mestih.

Pretežni del razlag o koncentraciji in disperziji v fizičnem prostoru lahko zaobjamemo s prvim in drugim »zakonom« o dostopu (Mlinar in Teune, 1972). Prvi zakon pravi, da vsak posameznik ali organizacija želi doseči vsako stvar nemudoma in ob ničelnih stroških. Če fizično prostorska distanca poveča stroške dostopnosti, potem je rešitev v premestitvi v bližino večine stvari, kar privede do koncentracije v prostoru – centralna točka (city) – in večje dostopnosti do zadev, povezanih s produkcijo in potrošnjo. Drugi zakon pa pravi, da vsak, znova imamo v mislih posameznika ali organizacijo, želi nadzorovati dostop drugih do sebe, kar ponovno, ako so stroški dostopa povezani z naraščajočo fizično distanco, pripelje do disperzije.

Prvi in drugi zakon sta striktno v konfliktu, s tem, da ima prvi zakon pred drugim prednost zavoljo tretjega faktorja ali »zakona«, ki ureja minimizacijo negotovosti. Prav nič, kar je prisotno v prostoru v neki časovni točki, ne moremo pričakovati z gotovostjo v drugi časovni točki. Verjetneje je, da bomo na drugi, tretji... primer iste različnosti naleteli v zgoščenem kot pa v redko zasedenem prostoru, na primer na iskani delček stroja. Vsi ti zakoni, ako jih vzamemo skupaj, delujejo tudi v pogojih komunikacijske tehnologije in do neke mere pojasnjujejo decentralizacijo proizvodnje v naprednih industrijskih deželah in v množičnih urbanih koncentracijah, značilnih za revne industrializirane dežele (Teune, 1988).

Transakcijski sistem: proizvodni in potrošni pretoki

Tehnologija vsekakor odreja naravo dostopa in višino njegovih stroškov. Globalna politična ekonomija zagotavlja dostop preko kompleksnih mrež. Cenena, razumljiva, hitra in zanesljiva informacija o tem, kaj je kdaj in kje na razpolago – je njeno bistvo. Danes so poceni odprti kanali kot so recimo sateliti, ki jih uporablja milijone ljudi. Če hoče biti informacija razumljiva, mora biti standardizirana. Da je hitra, mora biti elektronska. Da je zanesljiva, morajo biti kanali ne le trpežni, ampak tudi redundantni – telefon, telex, alternativna zračna sredstva itd.

Naj za primer vzamemo neko majhno podjetje, ki proizvaja posebne barve v industrijskem predelu Filadelfijskega metropolitanskega območja v ZDA, nedaleč stran od glavne ceste in ne predaleč od metropolitanskega centra. Kompanija je najela prostor, ima le pet nameštencev, ki delajo, vsi so opremljeni s telefoni, računalniškimi terminali, faksimile stroji. Sprejemajo naročila za barve, kupujejo kemikalije od vrste dobaviteljev iz celega sveta in jih nato mešajo v Caribbeanu (»tovarni«), nato pa jih prevažajo različne pogodbene družbe. Vse transakcije preko softwarskega paketa vnašajo v računalnik, katerega vsake toliko nadzorujejo računalniški izvedenci in davčni strokovnjaki. Ljudje te kompanije le redkokdaj obišejo tovarniške delavce in zunanje odjemalce. Nekajkrat na leto se en od uslužbencev popelje malo naokrog in preišče možnosti alternativnih ponudnikov ter se poteguje za naročila med novimi uporabniki. Ker je proizvod specializiran, tržišča ne more predstavljati katerokoli mesto, ampak ga tvori le nekaj izbranih družb, ki potrebujejo na korozijo posebnih kemikalij odporne barve. Seveda vsebuje njihov računalniški sistem najnovejše podatke, skrbno urejene v bazi, od vseh izdelkih, narejenih v ZDA. Uslužbenci obiskujejo letna srečanja izdelovalcev barv, pri čemer stalno iščejo kaj novega, naročajo takšne reči preko telefona in jih razvažajo z Zveznim Ekspresom ali preko DHL družbe. Navedimo primer: če so v tovarni potrebna neka posebna znanja, imajo v ta namen sklenjeno trajno pogodbo z družbo v Miamiu, ki jim zagotavlja prihod izkušenega delavca v največ 24 urah. Dosežki v raziskavah in razvoju prihajajo večinoma iz inovacijskih oddelkov soustanoviteljic. Preizkušanje novih izdelkov se odvija po dogovoru v laboratoriju enega od uslužbencev podjetja.

Razvijalci industrijskega parka (industrial park; industrijskega dela proizvodnje) omogočajo delavcem nakup ali najem stanovanj. Zgradili so veliko samopostrežno trgovino, odprto 24 ur dnevno. Večina stanovalcev ima visoke dehodke in opravi večji del posebnih nakupov po katalogih. Glavna razvažanja, ki jih opravljajo Federal Express, United Parcel, US Post Office, potekajo šest dni tedensko. Vsake toliko časa se odpravijo prebivalci naselja v eno ali več nakupovalnih središč, večinoma v specializirane trgovine, od katerih je najpriljubljenejša trgovina z oblačili.

Uslužbenka v podjetju za izdelavo barv zbira izdelke moderne umetnosti. Vsako drugo leto obiše mesta v Evropi in Severni Ameriki, pri čemer je opremljena s podatki, ki si jih je priskrbel v mednarodnem zbirateljskem klubu.

Industrijski park spada pod oblast mestnega okrožja in mestne občine. Stalni prebivalci in podjetja plačujejo davke in prejemajo protiusluge. Park ima lastno osnovnošolsko območje, ki ga nadzoruje izbrano vodstvo. Posebno izobraževanje za prizadete otroke se izvaja v soglasju in pogodbeno s sosednjim večjim šolskim območjem in ga podpira država. Mesto zagotavlja staršem izbiro med dvema visokošolskima ustanovama, od katerih je ena akademska, druga pa bolj usmerjena v izobraževanje študentov, ki se nameravajo po šolanju vključiti v lokalno delovno silo.

Najemniki in lastniki trgovskega prostora izbirajo industrijski svet (industrial council). Ta svet odloča, komu se lahko zaupa, dalje določa pogoje dela (in raven onesnaženosti), prometa, potek trgovinske dostave in režim zaustavljanja.

Svet skupnosti stanovalcev (residents' association board) je uradno prijavljen. Mesečno se odpravi na mestna ali druga odprta srečanja, drugače pa se njegovi člani shajajo tedensko. Ima pristojnost, da predlaga višino obveznosti, ki morajo biti kasneje še potrjene na širših srečanjih stanovalcev. Skupnost se tudi dogovori za dodatno pogodbeno odvažanje smeti – poleg rednega in utečenega komunalnega odvažanja. Razen tega ima sklenjeno pogodbo za redno varnostno službo, saj je precej stanovalcev stalno na poti. Svet ustanavlja tudi posebne rekreacijske komisije, ki čuvajo travnate površine, kopalne bazene, organizirajo tečaje golfa in vodijo zabave. Na razpolago je posebni sklad za obolele in siromašne, ki imajo težave s plačevanjem hipotek in najemnin. Neka druga komisija skrbi za lepoto okolja in se dogovarja o postavitvi umetniških izdelkov.

Industrijski park ima kabelsko TV s 40 kanali, ki si jo delijo prebivalci celotnega okrožja, pri čemer sta dva kanala prihranjena za javni program. Eno od tukajšnjih podjetij opravlja svetovanje za kabelske televizijske družbe in ima tudi na razpolago studijsko opremo ter ustrezne pripomočke, ki se ponavadi uporabljajo pri prenosih srečanj in posebnih dogodkov. Poleg tega ima park še lokalno omrežje (LAN), ki pokriva sedem kvadratnih milj. Med seboj povezuje računalnike, ki jih lahko podjetja najemajo, in radijske oddajnike, ki posredujejo programe, izbrane iz lokalne satelitske postaje.

Privlačnostne skupine tudi oblikujejo enklave znotraj mest. Ustanovitelji jih označijo kot kondominij ali obnovitvena območja in jih priredijo za določen življenjski stil. V starejših stanovanjskih soseskah (older residential areas) v mestih ZDA se razvijajo območja homoseksualnih skupnosti (gay communities), ki od vlade terjajo malo ali pa sploh nič podpore za ureditev šol, parkov in varnostnih zagotovil. Dalje, družinam z dvemi dohodki se zdi bivanje v prenovljenih zgodovinskih območjih zelo privlačno.

Sektorji, ki so zelo navezani na inovacije, in kjer je zaradi nestandardnih informacij potreben neposredni človeški stik, botrujejo nastanku podjetij, ki za različno dolga obdobja omogočajo druženje bistrih ljudi na zaščiteneh krajih – to so opravilne (poslovne, ciljne) privlačnostne skupine (task affinity groups), katerih člani so najverjetneje že prej sodelovali. Gradijo zelo privlačna in močno zaščitena okolja. Čedalje več območij sveta prispeva svoj delež k inovacijskim dejavnostim, vedno bolj narašča število inovacijsko odvisnih sektorjev, zato si bo vse več ljudi pridobivalo izkušnje v takšnih okoljih, ki jim daje pečat poklicno zasnovani lokalizem.

Veliko preoblikovanje, ki je sicer ljudem razrahljalo prvobitne vezi in jih s tem prisililo v soočenje z različnostjo, kar je vplivalo na spremembo njihovih stališč in vrednot, se polagoma umika pred drugačnim preoblikovanjem, takšnim, ki zagotavlja možnost druženja z najljubšimi ljudmi in najljubšem okolju. Za nekatere poklice, kot so zavarovalni agent, izvoznik, svetovalec in podobno, je delovno mesto v resnici že kar kombinacija doma in avtomobila.

Mnogo mestnih središč je še vedno namenjenih osebnim stikom, ki slonijo na nestandardnih informacijah, pri čemer so v veliko pomoč klepet, komaj opazne kretnje in očesni gibi. Med ljudi s takšno komunikacijo štejemo bankirje, advokate, zdravnike, umetnike, modne oblikovalce in izdajatelje. Tudi univerzitetni ljudje se morajo pač zanašati na zgoščeno, ponavljajočo osebno komunikacijo, tako v poučevanju kot raziskovanju, in v ta namen so vrsto let gradili lastne »industrijske parke« – kampuse (campus).

Prej navajana hipotetična zgodnica ni brez tisočev dejanskih odslikov v današnjih ZDA. Toda celo starejše teritorialne lokalno-politične enote imajo danes komunikacijska omrežja novega lokalizma, tako da so procesi nacionalizacije in internacionalizacije informacij v tisku in elektronskih medijih popolnoma spremenili stoletja vladajoče trende skupne simbolnosti (Williams, 1982). V 60. letih prejšnjega stoletja je bila ustanovljena nacionalna časopisna mreža US Associated Press, ki je bila kmalu zatem s kabli povezana z Evropo. V 80. letih je zaradi uvedbe stavnega stroja (linotype machine) postal obsežni dnevni metropolitanski časopis nekaj povsem običajnega. V 20. letih tega stoletja je bil omrežen radio. 1952. leta so bile ZDA povsem ožičene s koaksialnimi kabli za televizijo, a kaj hitro zatem so to napeljavo nadomestili z mikrovalovnimi relejnimi radijskimi postajami (micro-wave broadcast relays) in nato s sateliti. Ko se je znani CBS maček za dnevna poročila, Walter Cronkite, v zgodnjih 80. letih upokojil, je njegova večerna poročila poslušalo 30% vseh poslušalcev. Danes imajo tolikšen delež poročila vseh treh nacionalnih mrež skupaj. Od približno 94% poslušalcev pred nekaj leti imajo omenjene glavne mreže le še 64% in še vedno izgublajo. Glavne in druge mreže kupujejo lokalne kabelske izhode z lokalno zasnovanimi programi. Na večini glavnih televizijskih tržišč oddajajo v zgodnjih večernih urah dnevni blok lokalnih novic, kar je zelo donosno, saj recimo plačujejo prekaljenim napovedovalcem, ki so prave lokalne zvezde, tudi do milijon dolarjev na leto. Lokalni dogodki prevladujejo (Berkowitz, 1989).

Okrog 50% gospodinjstev v ZDA je opremljenih s kabli, v zadnjem času z do 40 kanali, kar bo v bližnji prihodnosti preraslo na 80 kanalov, od česar sta dva kanala po državnem zakonu obvezana predvajati program javnih storitev. Omenili smo že, da na nek sistematični način vemo le malo o programih in vsebinah, ki jih ljudje gledajo. Nekateri kabelski programi so posredovani preko satelita; drugi se kupujejo kot trakovi. K temu dodajmo še LAN-e (Local Area Network), preko katerih se prenašajo novice v kondominije in študentske domove. Interesne skupine kot tudi tuje vlade nudijo prosto oblikovanje programa. Lokalne dražbe in dogodki so temeljito obdelani (narrow-cast).

Očividna dejavnost teh lokalnih komunikacijskih sistemov je ojačitev obstoječih podobnosti lokaliziranih privlačnostnih skupin – jezika, religioznih prepričanj, etnične identitete – in še vsega drugega, kar prija naročnikom ali, v posameznih primerih, kar priteguje lokalne oglaševalce (Sartori, 1989). Ti sistemi prav tako prenašajo obvestila o pripadnosti in nepripadnosti posameznikov omenjenim privlačnostnim skupinam. Lokalnost tako izključuje kot vključuje in ima dostop do globalne politične ekonomije – to je prvi zakon dostopnosti, brez spremljajočih posledic zaradi nezaželenih spopadov – kar je drugi zakon. Ena od redundantno merjenih posledic dolgotrajnega gledanja televizije, imenovana »otopelost« (main-lining, temeljna obloga), je doslej delovala v smeri nacionalnega poenotenja stališč in vrednot. Novi trendi lahko to usmerjenost postavijo na glavo.

Politične posledice za svet kot totalno okolje

Ekološki odgovor na nazadovanje ali poslabšanje ni v prizadevanju za velike politične odločitve, temveč v zapiranju v lastne vdolbinice (niše), pa čeprav gre to na račun rasti in blaginje (Teune, 1988). Tovrstni odzivi so morda možni le v deželah in območjih, kjer so na razpolago fizične in družbeno-prostorske možnosti. Število in pestrost možnosti pa sta v veliki meri odvisna od stroškov – tako je na primer za bogatejše predele sveta kjerkoli značilen velik interval možne nastavitve temperature v individualnih domovih. Učvrstitvev družbenopolitičnih vdolbinic (niš) je individualno/družinska optimizirana rešitev: minimizira izgube, izvirajoče iz naraščajoče motečega okolja, in se poskuša toliko iztegniti do drugih vdolbinic (niš), kolikor je le mogoče, da bi le utrdila svojo lastno. To ni nič novega.

Izgleda, da so v institucijah demokratične politike najbolj vplivni tiste vrste ljudje, za katere je zelo verjetno, da se bodo že kako znebili deželnega smoga v Los Angelesu ali pa si izbrali neko izolirano mesto (nišo) za bivanje. S temi problemi se lahko kosajo povsem lagodno. Drugi ljudje, ki so sicer izobraženi, a niso vpeti v politične institucije – na primer

šolski učitelji – se ponavadi včlanjujejo v gibanja za čisto okolje, torej delujejo »izven« institucionalizirane politike. Večina ostalih pa se komajda zmeni za politiko, če pa se že, jih razburijo predvsem zadeve okrog dohodka, ne pa one, ki se tičejo okolja.

Dokler se bodo politično vplivni ljudje lahko izolirali in si na ta način ustvarjali in zagotavljali ugodna družbena in fizična okolja, toliko časa bo politični pritisk za urejanje in izboljšanje družbenega in fizičnega okolja le slaboten. Katastrofe lahko razvnamejo neinstucionalizirane politične reakcije, kar je voda na mlin političnim elitam, ki si želijo uravnava-ti dogajanje s politiko iluzij. Takojšnji politični pritisk zlahka nadomestijo s takšnimi simbo-ličnimi dejanji, kot so pošiljanje vojske ali ustanavljanje posebnih komisij, kar hitro odkrije njihov pravi obraz. Politika procesov ima v nasprotju s politiko institucij le majhen učinek in pogosto se še osramoti s kakšnimi konfliktnimi ukrepi – kot je na primer »zloraba« otrok v ukrepih za načrtovanje rojstev.

Večina dogodkov v fizičnem okolju je, kot smo že omenili, regionalnih, nacionalnih, mednacionalno regionalnih ali globalnih. Tradicionalne lokalne vlade so običajno omejene na nekakšno kontrolo družbenega okolja, na primer na odpadke in hrup. Zrak, voda in onesnaževanje oceanov so izven njihovega dosega. Politični pritiski od spodaj, gibanje zele-nih, se bodo zavzemali za lokalne, otipljive rešitve okolja, dočim jih za globalne probleme tako rekoč ne bo.

Novi lokalizem in politična ekonomija globalnega okolja

Potrební pogoj za kolektivno akcijo, vsaj med glavnimi elitami, je nekakšen sporazum o politični ekonomiji, kar pomeni nek sistem prepričanj, v okrilju katerega se bo dalo preračunavati in breztrgovinsko trošiti, kar velja tako za politične ekonomije merkantilizma, kapitalizma kot socializma. Politična ekonomija je zgolj ideološki okvir. Privržencev lokalizma je mnogo, to so na primer udeleženci novega lokalizma, kot smo jih opisali v hipotetičnem primeru, kar vsaj kratkoročno pelje v totalno zanemarjanje širšega okolja. Takšen lokalizem, še zlasti v ZDA, je utrjen z lokalizmom elektronskih medijev in s pojavljanjem »privatnih« oblasti. Lahko resnično ugotovimo, da je rast lokalnih radijskih in TV sporočil izrinila odseve širših dogajanj vseh vrst. Na primer, izmerjeno je bilo, da je v obdobju sedmih tednov bilo poslanih na neko važnejše televizijsko tržišče srednjega zapada preko lokalne mreže več kot 400 kratkih novic, od česar je dobra tretjina obravnavala nesreče, kriminal in naravna opustošenja (Berkowitz, 1989).

Kako bi lahko politiko okolja uresničili še kako drugače kot to počno v gibanju »zele-nih«, v glavnem s pridiganjem in simboliko? Kako omeščati lokalne skupnosti, da bodo pričele plačevati svoja doslej brezplačna svobodna gibanja proti letališčem, avtocestam in mestnim središčem, pri čemer smetijo okolico in kvarijo ozračje, ne da bi pri tem prispevale vsaj trohico k finančnemu pokritju stroškov svojega početja?

Na Zapadu je ljudem vzelo mnogo časa, predno so razvili bolj ali manj sprejemljivo politično ekonomijo tržišča, takšno, ki upošteva različne verzije Pareto optimalnosti in ki korakoma priznava družbeno patologijo stalnih cen, monopolov in laži. In čeprav nekateri že odklanjajo politično ekonomijo tržišča kot nepravilno, ta še vedno zagotavlja mnogim deže-lam in političnim sistemom temeljno ogrodje za dnevno politiko, ki služi tako posameznim kot skupinskim interesom in še vedno skrbi tudi za dobrobit skupnosti.

Kaj naj bi vsebovala katerakoli politična ekonomija okolja (Teune, 1981)? Najprej naj bi artikulirala koncept dobrega in pravičnega okolja. Drugič, opredelila naj bi glavne kompo-nente ali akterje, kot so na primer nacionalne vlade, politične stranke, OZN, njihove aktivnosti in točno opredelila njihove uzakonjene odnose – kdo ima kakšne pravice in obveznosti, kje je možno odlašati, kje pa delovati. Tretjič, vsebovala naj bi večje število napovedi, »zakoni« naj bi bili izkustveni, kot je na primer zakon o ponudbi in povpraševanju, pri čemer naj bi imeli zakoni – recimo o posledicah metanja odpadkov v ocean – neko »resnično« (thruth) vrednost, to pomeni, naj bi bili verjetni. Četrtrič, po možnosti naj bi bila razumljiva in pojasnljiva za čimveč ljudi. Petič, naj bi akumulirala verodostojne izkušnje, tako, kot je to v 80 letih počela politična ekonomija rastočega tržišča, ki je v prikazih navajala dejstva, oprta na verjetne raziskave.

Tako, kot smo tu opisali politično ekonomijo, je bližje značaju ustave kot pa nekemu zgolj pisnemu dokumentu in instituciji, zato mora pripadati več kot le nekim posebnim razredom ali kasti – kot so na primer ustavni pravniki ali duhovniki. Pravilno razumevanje tega širokega ogrodja kolektivne akcije mora zato vključevati tudi človeške pravice, vendar tako, da se bolj kot na skupine ali nacionalna telesa nanašajo na človeka, o čemer pravkar poteka razprava v Evropski skupnosti. To razumevanje pa mora biti prožno in spremenljivo na legitimen način, vključno s spremembami prepričanj o dobrem okolju. V Ustavi ZDA na primer v prvem amandmanu piše, da naj bi Kongres »ne oblikoval nikakršnih zakonov« o religiji, tisku, govoru ali združevanju. Kongres pa to stori in še bo, pa vendar se vsi strinjajo. Spremembe te vrste ne potrebujejo amandmajev h katerikoli aktom oziroma sploh ne potrebujejo kakšnih aktov. (To je novo študijsko področje v politični znanosti v ZDA, nekateri ga imenujejo ustavna teorija.)

Problem je v tem, da se družboslovje sploh še ni pričelo ukvarjati s koherentno oziroma razumljivo politično ekonomijo okolja, čeprav se večina delujočih v tej znanosti strinja v oceni, da je nekaj takšnega potrebno in zaželeno. V 60. letih so se ekonomisti in politični znanstveniki ukvarjali s problemi javnih dobrin (Olson, 1965). V poštev so jemali starejšo idejo o davčni enakosti – tisti, ki prejemajo storitve, naj zanje plačujejo svoj ustrezeni delež – in so jo raztegnili na javne dobrine vseh vrst – muzeje, narodne proslave, prijetno urejene parke – in zatorej tudi na fizično okolje. Ekonomistu Mancurju Olsonu so podelili naziv Asistent Sekretar za zdravje, izobraževanje in blaginjo, da bi izdelal ogrodje za pravično porazdeljevanje javnih dobrin. Ni mu uspelo kaj več kot to, da je opredelil problem in pokazal na probleme »prostih jezdecev«, dočim ni bilo o koherentni politični ekonomiji ne duha ne sluha. Prosti jezdeci še vedno jašejo brez obveznosti.

Politična ekonomija okolja mora najti bližnjico v goščavi ekoloških ugotovitev, vključiti mora večino ljudi na svetu, vsaj postopoma, in mora vsaj na splošno izraziti, kaj pomeni dobro okolje, ne da bi pri tem ogrozila status tistih, ki so že kaj dosegli, na primer podjetnikov, ali marginalcev v globalni ekonomiji, recimo novo industrializiranih dežel. Nobeno še tako pametno in stabilno teoretično ogrodje se ne more meriti s tako preprosto dilemo, kot je »da« ali »ne« za jedrsko silo. Zato je razvijanje politične ekonomije okolja mukotrpa, resna politika, očitno tudi ne preveč zabavna.

Prevedel: Anton Kramberer